

**Beschermende Factoren ter Voorkoming van Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag in
Gezinshuizen**

Bachelorwerkstuk

Tessa Visser

S4431138

Bachelor Pedagogische Wetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen

PABA-A412: Bachelorwerkstuk

L. Wieldraaijer-Vincent, dr. M. D. C. Brummelaar en E. Zijlstra

14-06-2023

Aantal woorden: 8140

Abstract

This thesis investigates protective factors to prevent sexually transgressive behaviour in family homes.

The research is conducted on the basis of a thematic literature review. Literature is being searched on protective factors that apply in foster families and residential youth care. The relevance of protective factors for family homes is determined on the basis of existing literature.

It has been shown that it is important that children in family homes have a trusted, stable and strong relationship with their family home parents. In addition, children must stay in the same family home for a longer period of time and the family home parents must have a professional background. The policy that is pursued must also be clear, consistent and aimed at preventing sexually transgressive behaviour.

The conclusion is therefore that in family homes there are good ties between children and their family home parents, few transfers take place and the family home parents and policy work professionally.

Based on this, it is recommended to adjust the policy in family homes in such a way that the protective factors are included. Follow-up research is advised to examine the current status of policies in family homes.

Inleiding

Als de thuissituatie van een kind dusdanig bedreigend is dat een kind niet meer thuis kan wonen en niet kan worden opgevoed door zijn of haar eigen ouders, kan een kind uit huis worden geplaatst (ter Meulen et al., 2014; Steenbakkers, 2018). Wanneer kinderen uit huis worden geplaatst, kunnen zij te maken krijgen met pleegzorg, gezinshuis zorg en residentiële jeugdhulp. Kinderen die uit huis zijn geplaatst vormen een kwetsbare doelgroep (Moore et al., 2020). Tevens zijn seksueel grensoverschrijdend gedrag en andere vormen van geweld een actueel thema in de jeugdzorg.

In 2020 zijn er bij de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) 335 incidenten gemeld van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zorgaanbieders in de jeugdzorg zijn verplicht om gevallen van geweld in de zorgrelatie te melden bij de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ). Uit de statistieken van 2019 is gebleken dat het bij ongeveer 20% van de meldingen gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag (Lünnemann et al., 2021). Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat het om niet gewenste seksuele handelingen (Murray et al., 2014).

Het onderzoek van Lünnemann et al. (2021) geeft een helder overzicht van de meldingen en calamiteiten van diverse vormen van geweld in de jeugdhulp naar soort, aard en omvang (Lünnemann et al., 2021). Echter, ontbreekt hier nog de specificatie naar meldingen in gezinshuizen. Aangezien gezinshuizen een relatief nieuwe en groeiende vormen van zorg in Nederland zijn (de Baat & Berg-le Clercq, 2013), is er tot dusver beperkt onderzoek verricht naar de beschermende factoren die helpen bij het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hierdoor is het van essentieel belang om in dit onderzoek een nieuw theoretisch kader te ontwikkelen, dat de mogelijkheid biedt om informatie uit andere onderzoeken te benutten en te beoordelen op de toepasbaarheid ervan binnen gezinshuizen.

Het onderzoek beoogt gezinshuizen te positioneren als tussenliggende vorm van zorg, gelegen tussen pleegzorg en residentiële leefgroepen. Deze benadering erkent de unieke kenmerken en dynamiek van gezinshuizen, waarbij kinderen en jongeren in een gezinsachtige setting worden geplaatst onder de verantwoordelijkheid van professionele zorgverleners. Door gezinshuizen te begrijpen als een hybride zorgmodel, kunnen specifieke uitdagingen en kansen worden geïdentificeerd die verband houden met seksuele grensoverschrijding en kunnen passende interventies en preventiestrategieën worden ontwikkeld. Het doel is om een beter begrip te krijgen van de unieke rol die gezinshuizen spelen in het beschermen van kinderen en jeugdigen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Gezien het doel, is er een scoping review gedaan in zoekmachines als ERIC en PsycInfo. Hieruit is gebleken dat er onvoldoende tot geen artikelen te vinden zijn over gezinshuizen, waarin er specifiek onderzoek is gedaan naar seksueel grensoverschrijdend gedrag. Aangezien er onvoldoende onderzoek is gedaan, zal dit onderzoek nieuwe kennis creëren die bruikbaar is in de praktijk en voor verder onderzoek.

Onderzoeksvraag

Uit het voorgaande vloeit de volgende onderzoeksvraag: *Wat zijn de beschermende factoren binnen pleegzorg en residentiële leefgroepen ten aanzien van het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag die eveneens van toepassingen kunnen zijn in gezinshuizen?* Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden, zijn de volgende deelvragen opgesteld:

- Welke beschermende factoren zijn van invloed op seksueel grensoverschrijdend gedrag in de pleegzorg?
- Welke beschermende factoren zijn van invloed op seksueel grensoverschrijdend gedrag in residentiële leefgroepen?

De informatie uit dit onderzoek zal vervolgens gebruikt worden om een vertaling te maken naar de gezinshuiszorg.

Theoretisch kader

Pleegzorg

Als een kind niet meer thuis kan wonen, kan het kind terechtkomen in de pleegzorg (Gypen et al., 2017). Alleen in het belang van het kind kan er worden overwogen om het kind uit huis te plaatsen. Bijvoorbeeld wanneer het kind zich in gevaar bevindt. Voorgaande zin is afgeleid uit artikel 3 uit het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Het artikel gaat over de belangen van het kind (Unicef, 2019). Pleegzorg is een manier waarop de staat voldoet aan zojuist genoemde wettelijke verplichting om kinderen te beschermen wanneer het thuis niet kan. Pleegzorg is bedoeld voor kinderen tot 21 jaar, die niet meer thuis kunnen wonen en dus in een pleeggezin worden geplaatst (Nji, 2022). In het geval van formele pleegzorg, is er sprake van professionele ondersteuning en pleegzorgvergoeding. De kinderen kunnen worden geplaatst bij iemand binnen het eigen netwerk of bij een gezin uit het bestand van de pleegzorgorganisatie (Nji, 2022). Het doel van de pleegzorg is om het kind ergens thuis te laten voelen, omdat de pleegzorg een meer familiaal karakter omvat (de Wilde, 2020). In het onderzoek van Grietens et al. (2019) wordt de pleegzorg beschreven als:

De opvoeding en verzorging van één of meer minderjarigen door één of meer natuurlijke personen, zijnde niet de ouders, adoptief- of stiefouders van die minderjarige(n), in regelmatige samenspraak met een begeleidende instantie op basis van een indicatie tot (psychosociale) hulpverlening aan de minderjarige(n) en veelal zijn/hun ouders. (Grietens et al., 2019, p. 21)

Er wordt in Nederland onderscheid gemaakt tussen korte en lange termijn van pleegzorg (Grietens et al., 2019). Bij de korte termijn wordt een kind tijdelijk uit huis

geplaatst. In de tussentijd wordt verwacht van de ouders dat zij hun situatie verbeteren, waarbij zij worden ondersteund door hulpverleners, zoals psychologen of bijvoorbeeld een gezinscoach. Bij de lange termijn verblijft het kind in een pleeggezin tot de leeftijd van 21 jaar (Grietens et al., 2019). Het kind verblijft dan in een stabiele gezinssituatie, wat voor deze kinderen erg van belang is.

In de context van pleegzorg worden kinderen en jongeren geplaatst in een gezinssituatie onder de zorg en verantwoordelijkheid van pleegouders (Grietens et al., 2019). Dit impliceert dat het kind tijdelijk of voor langere duur wordt opgenomen in een gezinsomgeving, waarbij de pleegouders de opvoeding en verzorging op zich nemen. Het pleeggezin kan reeds kinderen hebben of andere pleegkinderen verzorgen, wat een gezinsdynamiek creëert die vergelijkbaar is met die van gezinshuizen.

Residentiële leefgroepen

Een andere vorm van jeugdhulp zijn de residentiële leefgroepen. Dit omvat diverse vormen, van streng beveiligd tot open instellingen (Leipoldt, 2018). Kinderen en jongeren verblijven in groepsverband onder leiding van professionele begeleiding (James et al., 2021; Exalto et al., 2019). In residentiële jeugdhulp wonen kinderen en jeugdigen 24 uur per dag buiten de eigen gezinssituatie, in een leefgroep (Nji, 2022). De kinderen en jeugdigen worden ondersteund door pedagogisch medewerkers (Nji, 2022). Residentiële leefgroepen zijn gericht op de behandeling van kinderen en jongeren met gedrags- en emotionele problemen (Leipoldt, 2018). Het doel is om de kinderen een woonomgeving, leeromgeving en behandeling te bieden voor een diversiteit aan problemen (Ainsworth & Fulcher, 2008). De kinderen verblijven hier 24 uur per dag, vaak 7 dagen in de week (Exalto et al., 2019). Deze vorm van verblijf kan op vrijwillige basis zijn of verplicht (Leipoldt, 2018).

Binnen de residentiële jeugdhulp is er vaak sprake van grote groepen, waarvan de samenstelling geregeld wisselt (Exalto et al., 2019). Daarnaast is er vaak sprake van wisselende begeleiding (Euser et al., 2013). Echter, er zijn nog meer zorgen over deze vorm van jeugdhulp. De professionele hulp zoals bovengenoemd, is vaak slecht getraind om bepaalde, zorgelijke situaties adequaat aan te pakken (James et al., 2021). Bovendien wordt de biologische familie van een kind weinig betrokken bij de behandeling (James et al., 2021). Dit kan leiden tot zorgelijke situaties binnen de leefgroep en risico's verhogen.

Het is voor de begeleiding belangrijk om een hechte relatie aan te gaan met de kinderen en jongeren, maar hierbij wel onafhankelijk blijven (Ainsworth & Fulcher, 2008). Doordat kinderen verschillend zijn van elkaar, is het voor de leiding van belang om te kunnen schakelen tussen de verschillende responses van een kind (Ainsworth & Fulcher, 2008). Hierin mogen de leermogelijkheden van een kind niet worden beperkt (Ainsworth & Fulcher, 2008). Het gaat namelijk om een kwetsbare groep, waarbij naar ieders behoefte dient te worden gehandeld (Ainsworth & Fulcher, 2008).

Gezinshuis – tussen pleegzorg en residentiële leefgroepen?

Gezinshuizen vormen een tussenpositie tussen pleegzorg en residentiële jeugdhulp. Ze bieden kinderen en jongeren een opvangomgeving die vergelijkbaar is met pleegzorg, maar met een grotere nadruk op professionele begeleiding en ondersteuning (ter Meulen et al., 2014). Zoals pleegzorg, bieden gezinshuizen opvang binnen een gezinssetting, waarbij kinderen en jongeren de mogelijkheid hebben om te groeien en te ontwikkelen in een veilige en stabiele omgeving (Grietens et al., 2019; de Baat & Berg-le Clercq, 2011; Euser et al., 2013). Echter, gezinshuizen zijn, in tegenstelling tot pleegzorg, gericht op kinderen en jongeren met specifieke zorgbehoeften en ze bieden professionele begeleiding door opgeleide gezinshuisouders, dit lijkt weer meer op de residentiële jeugdhulp (Grietens, 2019). Van deze residentiële instellingen wordt verwacht dat zij een werkwijze hanteren die gebaseerd is op

wetenschappelijke theorieën, wat zorgt voor professionaliteit (van de Mortel & Valenkamp, 2011). In gezinshuizen worden kinderen en jongeren een gezinssetting geboden waarin ze zich veilig en gesteund kunnen voelen, terwijl ze tegelijkertijd intensieve behandeling en ondersteuning krijgen die nodig is om hun professionele zorgbehoeften aan te pakken (ter Meulen et al., 2014). Hierdoor kunnen kinderen en jongeren zich ontwikkelen tot zelfverzekerde en zelfstandige volwassenen (Grietens et al., 2019).

Gezinshuizen zijn een vorm van gezinsgerichte zorg, kleinschaliger dan residentiële leefgroepen en meer professioneler dan pleeggezinnen. De gezinshuisouders zijn vaak een echtpaar en er wonen vaak nog andere kinderen en jongeren. Het doel is om de situatie zo veel mogelijk op een gezinssituatie te laten lijken (de Baat & Berg-le Clercq, 2013). De kinderen zijn tussen 0 en 24 jaar oud (NJI, 2022). In ongeveer 60% van de gezinshuizen wonen ook de eigen kinderen van de gezinshuisouders (de Baat & Berg-le Clercq, 2013). Een belangrijk kenmerk van een gezinshuis is dat de gezinshuisouders continu aanwezig en beschikbaar zijn voor de jongeren, om ze op te voeden en te begeleiden (Bekken et al., 2016).

Op basis van bovenstaand kader is tabel 1 opgezet, dit geeft een overzicht van overeenkomsten en verschillen tussen gezinshuizen, de pleegzorg en een residentiële leefgroep. Deze tabel zal gebruikt worden om te beoordelen welke factoren relevant zijn voor gezinshuizen.

Tabel 1

Overeenkomsten en verschillen tussen gezinshuizen, de pleegzorg en residentiële leefgroepen

---

Pleegzorg	Residentiële	Gezinshuizen
	leefgroepen	

Doelgroep	Gericht op een breed scala aan kinderen (Grietens et al. 2019)	Gespecialiseerd in kinderen met complexe gedrags- en emotionele problemen, door middel van beschikking over professionals (Leipoldt, 2018)	Gericht op kinderen en jongeren met complexe gedrags- en emotionele problemen, die meer intensieve zorg en begeleiding nodig hebben (ter Meulen et al., 2014)
Opvoeders	Vrijwilligers (Grietens et al. 2019)	<i>Professionele achtergrond</i> (Exalto et al., 2019)	<i>Professionele achtergrond</i> (ter Meulen et al., 2014)
Leefklimaat	<i>Gezinssetting</i> (de Wilde, 2020)	Groepsverband (Exalto et al., 2019)	<i>Gezinssetting</i> (de Baat & Berg-leClerq, 2013)
Plaatsing	<i>Tijdelijk of perspectief beiden</i> (Grietens et al. 2019)	Tijdelijk	<i>Tijdelijk of perspectief beiden</i>
Begeleiding	Pleegouders ontvangen ondersteuning en begeleiding van professionele hulpverleners en volgen een cursus (Grietens et al. 2019)	<i>Onderdeel van een multidisciplinair team</i> (Euser et al., 2013)	<i>Onderdeel van een multidisciplinair team</i>

Structuur	<i>In pleeggezinnen is er sprake van flexibiliteit in de dagelijkse activiteiten, regels en routine. Ze zijn kleinschaliger en de pleegouders kunnen meer individuele aandacht geven</i>	In residentiële leefgroepen gelden vaak strikere regels en routines, deze gelden voor alle kinderen in de groep (Exalto et al., 2019)	<i>In gezinshuizen is er sprake van flexibiliteit in de dagelijkse activiteiten, regels en routine. Ze zijn kleinschaliger en de gezinshuisouders kunnen meer individuele aandacht geven (Bekken et al., 2016)</i>
Aantal kinderen	<i>Meestal een of twee</i>	Gemiddeld 8 – 12	<i>Maximaal 6 (de Baat & Berg-leClerq, 2013)</i>

Seksueel grensoverschrijdend gedrag in de jeugdzorg

In dit onderzoek wordt er specifiek gekeken naar beschermende factoren voor het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het gaat dan om seksueel grensoverschrijdend gedrag dat plaatsvindt in de jeugdzorg.

Volgens het Openbaar Ministerie is er sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag, als “er sprake is van ongelijkwaardigheid of van leeftijds- of machtsverschil” in een seksuele interactie (OM, z.d.). Het medisch handboek van Russel (2013) omschrijft seksueel grensoverschrijdend gedrag als:

Seksuele contacten met minderjarigen die plaatsvinden tegen de zin van het kind, zonder dat het kind het gevoel heeft (gehad) die seksuele contacten te kunnen weigeren en

waarbij voor het kind schade ontstaat of redelijkerwijs verwacht mag worden dat deze zal ontstaan. (Russel et al., 2013, p. 146)

In 2012 is een grootschalig onderzoek uitgevoerd naar seksueel misbruik in de jeugdzorg (Commissie Samson, 2012). Uit dit onderzoek is gebleken dat er seksueel grensoverschrijdend gedrag een regelmatig voorkomend probleem is in de jeugdzorg (Timmerman, 2012). Uit recenter onderzoek van de Winter (2019) is gebleken dat in de periode 1945 tot 2019 seksueel geweld en andere vormen van geweld geregeld voorkwamen in de jeugdzorg (de Winter, 2019).

In de jeugdzorg bevinden zich veel kinderen en jongeren die op seksueel gebied getraumatiseerd zijn (Putte et al., 2013). Dit komt doordat deze kinderen en jongeren (vaak op vroege leeftijd) slachtoffer zijn geworden van seksueel misbruik. Door de trauma's van deze kinderen, kan abnormaal seksueel gedrag door deze kinderen genormaliseerd worden. Dit zorgt voor een verhoogd risico op het worden van slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Timmerman, 2012).

Naast het verhoogde risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag, laat het onderzoek van Timmerman (2012) ook zien dat er specifiek in de residentiële jeugdzorg ook sprake is van versterking van seksuele spanningen. Doordat jongeren in de residentiële jeugdzorg (gedwongen) samen leven in een groep, beïnvloeden deze jongeren elkaar en elkaars gedrag (Timmerman, 2012). Daarnaast voegt Timmerman (2012) hier aan toe dat het vaak jongeren omvat die zich in de puberteit bevinden. Dit zorgt ervoor dat er sprake is van veel seksuele spanningen (Timmerman, 2012).

Onderzoek van de Winter (2019) laat diverse factoren zien, die het risico op seksueel geweld in de jeugdzorg verhogen (de Winter, 2019). Een tekort aan geld zorgt voor slechte gebouwen, te grote groepen, een te lage bezetting en onder gekwalificeerde groepsleiding (de

Winter, 2019). Daarnaast toont de Winter (2019) aan dat de plaatsing van een kind op een leefgroep een risico vormt. Op de groep is een grote diversiteit aan problemen van andere kinderen en jongeren, dit kan zorgen voor een onveilige omgeving (de Winter, 2019). Het gebrek aan toezicht kan ook gezien worden als een risico (de Winter, 2019). Dit komt doordat de taak van de leiding is om de kinderen veiligheid en bescherming te bieden, door het aanpakken van conflicten in de instelling (Atter-Schwartz, 2014). Echter blijkt uit het onderzoek van de Winter (2019) dat er onvoldoende wordt ingegrepen en beschermt na een incident in de instelling (de Winter, 2019).

De voornaamste taak van de leiding van een leefgroep in residentiële jeugdzorg is het bieden van een veilig pedagogisch leefklimaat (Bekken et al., 2016). Echter, er zijn wat risico's die meespelen in het werk van de groepsleiding. Soms is er slechts een klein leeftijdsverschil tussen de jongere en de leiding. Daarnaast werkt de leiding in een soort spanningsveld, enerzijds is het de bedoeling om een vertrouwen en zorg te bieden aan de kinderen en jongeren, anderzijds moet de relatie niet te hecht worden (Timmerman, 2012).

Uit grootschalige onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen zijn nog diverse andere uitkomsten gekomen. Een eerste patroon dat te zien is dat seksueel grensoverschrijdend gedrag door een volwassene vaak een mannelijke leider is, met een ouder meisje als slachtoffer (Timmerman, 2012). Daarnaast is er een systematisch patroon te zien tussen de jongeren uit de leefgroep onderling (Timmerman, 2012).

Gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag

Het ervaren van seksueel misbruik is voor kinderen een traumatische ervaring en heeft enorm veel impact op het kind (Russel, 2013). Kinderen en jongeren die in de pleegzorg terechtkomen, omvatten een kwetsbare groep. In het bijzonder kinderen die in het verleden seksueel misbruikt zijn, vormt herhaling een groot risico (Grietens et al., 2012). Ook het

onderzoek van Russel (2013) geeft aan dat er sprake is van groot herhalingsrisico van seksueel misbruik. Dit komt doordat de dader van het misbruik vaak een bekende is van het kind en het seksueel misbruik geheim blijft (Russel, 2013).

Een van de gevolgen van seksueel misbruik, is het laten zien van zorgelijk seksueel gedrag of seksuele kennis door (jonge) kinderen (Brilleslijper-Kater & Russel, 2013). Op het gebied van seksuele kennis, laten kinderen die seksueel misbruikt zijn meer angstige en vermijdende reacties zien (Brilleslijper-Kater & Russel, 2013). Daarnaast zijn er lichamelijke gevolgen toe te schrijven aan het seksueel misbruik. Klachten rondom de genitaliën van kinderen, kunnen het gevolg zijn van seksueel misbruik. Tevens is er in minder dan 3% van de gevallen dat een kind seksueel misbruikt is sprake van een seksueel overdraagbare aandoening (SOA) (Russel & Nijs, 2013).

Ten slotte heeft het seksueel misbruiken van een kind, ook gevolgen voor het kind in de toekomst. Onderzoek van Banyard et al. (2003) laat zien dat vrouwen die in hun jeugd seksueel misbruikt zijn, een negatief beeld van zichzelf hebben als moeder zijnde. Deze moeders gebruiken vaker fysieke manieren om discipline bij hun kinderen aan te leren. Daarnaast voelen zij zich minder op hun gemak bij intimiteit met hun kind. Dit heeft het verhogend risico op verwaarlozing van hun kind als gevolg (Mapp, 2006).

Beschermende factor

In dit onderzoek wordt onderzocht welke beschermende factoren relevant zijn voor gezinshuizen. Daarom wordt geacht om het concept 'beschermende factor' te definiëren, zodat duidelijk is welke definitie wordt gehanteerd in huidig onderzoek. Beschermende factoren zijn eigenschappen of omstandigheden van bijvoorbeeld individuen of hun omgeving, die het welzijn verbeteren en risico's verminderen (Denby et al., 2017). In huidig

onderzoek is het risico, het worden van slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit dient dus voorkomen te worden, door middel van beschermende factoren.

Methode

Om te onderzoeken wat de beschermende factoren zijn die seksueel grensoverschrijdend gedrag in gezinshuizen kunnen voorkomen, is er een literatuurreview uitgevoerd (Thomas & Harden, 2008).

Dataverzameling

Een uitgebreide zoektocht is gedaan naar wetenschappelijke artikelen, rapporten, boeken en andere bronnen die relevant zijn voor de hoofdvraag en de deelvragen. Dit is gedaan door gebruik te maken van diverse databases, zoals ERIC en PsycInfo. Om de geschikte literatuur te vinden in de genoemde zoekmachines ERIC en PsycInfo, zijn er termen opgesteld die aansluiten bij kernwoorden uit de hoofd- en deelvragen. Deze kern- en zoektermen staan beschreven in tabel 2.

Tabel 2

Tabel van de kernwoorden en zoektermen

Kernwoorden	Zoektermen
beschermende factoren	Protective factors or resilience or promotive factors or buffer
seksueel grensoverschrijdend gedrag	Sexual unacceptable behaviour or sexual abuse or sexual harassment
pleegzorg	Foster care
Residentiële jeugdhulp	Residential care or long term care or nursing homes

Naast dat er voorafgaand aan het onderzoek zoektermen zijn opgesteld, zijn er vooraf ook specifieke selectiecriteria vastgesteld. De inclusiecriteria die van toepassing zijn op welke wetenschappelijke bronnen gebruikt zijn, zijn als volgt. Allereerst worden er enkel bronnen meegenomen in het onderzoek die gepubliceerd zijn tussen 2008 en 2023. Dit om het onderzoek zo relevant en actueel mogelijk te houden. Daarnaast werden er slechts bronnen gebruikt die ‘peer-reviewed’ zijn. Dit om de kwaliteit te waarborgen en het onderzoek wetenschappelijk te houden.

De gevonden artikelen die, aan alle hierboven genoemde criteria voldeden, zijn verzameld in een Word-document. Alle geselecteerde bronnen zullen worden gelezen en geanalyseerd om de relevante informatie te verzamelen over beschermende factoren en seksueel grensoverschrijdend gedrag in gezinshuizen, pleegzorg en residentiële jeugdhulp. De artikelen zijn in het Word-document overzichtelijk weergegeven, bij het hoofdstuk waar het artikel van toepassing is, inclusief een korte beschrijving van het onderzoek.

Data selectie

Voor het beantwoorden van deelvraag 1 is de combinatie “protective factors or resilience or promotive factors or buffer” AND “sexual unacceptable behaviour or sexual abuse or sexual harassment” AND “foster care” gebruikt. Dit gaf 34 artikelen. Na toepassing van de inclusiecriteria, 2008-2023 en peer-reviewed, bleven er nog 20 artikelen over. Hiervan zijn alle titels gescand en uiteindelijk zijn 4 artikelen geselecteerd om verder te analyseren en samen te vatten, om zo de deelvraag te kunnen beantwoorden.

Voor beantwoording van de tweede deelvraag is de volgende combinatie gebruikt: “protective factors or resilience or promotive factors or buffer” AND “sexual unacceptable behaviour or sexual abuse or sexual harassment” AND “residential care or long term care or nursing homes”. Deze zoekopdracht heeft geleid tot 8 artikelen. Ook hierop werden de

inclusiecriteria toegepast, waardoor er nog 7 artikelen over bleven. Vervolgens zijn de titels van alle artikelen gelezen en zijn 2 artikelen geselecteerd om mee te nemen in het onderzoek.

Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van het ‘snowballeffect’. In de literatuurlijst van geselecteerde bronnen, wordt gezocht naar nog meer relevante literatuur. Hierbij is even goed rekening gehouden met de opgestelde inclusiecriteria. Dit heeft geleid tot nog 4 extra artikelen die gebruikt zijn. Via SmartCat worden de titels van de bronnen gezocht, om zo de artikelen gemakkelijk te kunnen vinden.

Data-analyse

De eerste deelvraag (welke beschermende factoren zijn van invloed op seksueel grensoverschrijdend gedrag in de pleegzorg?) en de tweede deelvraag (welke beschermende factoren zijn van invloed op seksueel grensoverschrijdend gedrag in de residentiële jeugdhulp?) zijn door middel van de thematische literatuurstudie beantwoord. In de verzamelde artikelen is op systematische wijze gezocht naar beschermende factoren. Er is hier onderscheid gemaakt tussen factoren die horen bij de pleegzorg (deelvraag 1) en de residentiële jeugdhulp (deelvraag 2) of beide. De verzamelde artikelen zijn in het programma Atlas.ti gezet, waarin ze gemakkelijk gecodeerd konden worden. In tabel 4 is een overzicht te zien van welke artikelen er gebruikt zijn, om het literatuurreview uit te voeren.

Tabel 3

Overzicht gebruikte artikelen literatuurreview

Auteur(s)	Land	Methode	Titel	Participanten
Atter-Schwartz (2014)	Israël	Anonieme vragenlijsten	Experiences of sexual victimization by peers among adolescents in residential care settings	1309

Augsberger & Swenson (2015)	Verenigde Staten	Interviews	“My worker was there when it really mattered”: Foster care youths’ perceptions and experiences of their relationships with child welfare workers	18
Carr et al. (2019)	Schotland	Thematische analyse van getuige-verklaringen	Survivors of institutional abuse in long-term child care in Scotland	225
Leon et al. (2008)	Verenigde Staten	Longitudinaal onderzoek	Trauma Resilience among Youth in Substitute Care Demonstrating Sexual Behavior Problems	142
Leve et al. (2012)	Verenigde Staten	Systematische literatuurreview	Practitioner Review: Children in Foster Care-- Vulnerabilities and Evidence-Based Interventions that Promote Resilience Processes	8
Moore et al. (2017)	Australië	Interviews	Young people's views on safety and preventing	27

			abuse and harm in residential care: “It's got to be better than home”	
Moore et al. (2018)	Australië	Interviews	Sticking with us through it all: The importance of trustworthy relationships for children and young people in residential care	27
Moore et al. (2020)	Australië	Interviews	Brutal bullies and protective peers: How young people help or hinder each other's safety in residential care	27
Murray et al. (2014)	Verenigde Staten	Literatuur-review	Child sexual abuse	
Shpiegel (2016)	Verenigde Staten	Analyse van een longitudinale cohort studie	Resilience among older adolescents in foster care: The impact of risk and protective factors	351

Vanuit de codes werd er gekeken welke thema's vaak terug te zien waren en dus relevant voor het onderzoek. Vervolgens werden de gecodeerde stukken tekst gesynthetiseerd (Thomas & Harden, 2008). Deze synthese is theoretisch beschreven onder het kopje 'resultaten'. In tabel 4 is een synthesesetabel te zien, die een overzichtelijke weergave geeft van de gevonden literatuur.

Tabel 4*Synthesetabel*

	Pleegzorg	Residentiële zorg	Algemene factoren
Atter-Schwartz (2014)		Opbouwen van een sterke band Helder beleid tegen SGOG	
Augsberger en Swenson (2015)	Vertrouwde relatie opbouwen met het kind		
Carr et al.(2019)		Opbouwen van een beschermende band Professionaliteit	Opvoedingsvaardigheden
Leon et al. (2008)	Opvoedingsvaardigheden		Vershil in geslacht
Leve et al. (2012)	Overplaatsingen Hechte relatie opbouwen		
Moore et al. (2017)		Gevoel van veiligheid Hechte band opbouwen	
Moore et al. (2018)		Positieve relatie opbouwen Professionaliteit	
Moore et al. (2020)		Vertrouwde relaties Seksuele voorlichting Groepsverband	
Murray et al. (2014)			Vershil tussen jongens en meisjes Sociale support
Shpiegel (2016)	Stabiele, lange plaatsing Positieve relaties		Vershil tussen jongens en meisjes

Deelvraag 3 (welke onderwerpen uit deelvraag 1 en deelvraag 2 zijn relevant voor gezinshuizen?) is beantwoord door te kijken naar overeenkomsten en verschillen tussen de pleegzorg en residentiële zorg. Hierbij is de focus gelegd op aspecten als gezinssetting, professionaliteit van begeleiders/ouders en de kleinschaligheid. De vergelijking vloeit voort uit het literatuuronderzoek dat is gedaan voor deelvraag 1 en 2. Om een juiste beoordeling te maken over de relevantie, wordt dit gebaseerd op tabel 1.

Resultaten

In dit hoofdstuk zullen in de eerste drie paragrafen de bevindingen die voortkomen uit het literatuuronderzoek beschreven worden. Er zal een onderscheid gemaakt worden tussen beschermende factoren die betrekking hebben op de pleegzorg, residentiële jeugdzorg en algemene factoren. Ten slotte zal in de laatste paragraaf beschreven worden welke factoren relevant zijn voor het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in gezinshuizen.

Beschermende factoren in de pleegzorg

Shpiegel (2016) benadrukt dat het plaatsen van een kind of jeugdige in een pleeggezin voor een langere, stabiele periode bevorderlijk is voor het goed functioneren van de adolescent. Ook Leve et al. (2012) geven aan dat het belangrijk is om een kind niet vaak te laten wisselen van pleegouder. Zij geven als reden dat het kind anders het risico loopt op een ongeremde vriendelijkheid richting willekeurige vreemdelingen. Dit kan gezien worden als een risico voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. Shpiegel (2016) en Leve et al. (2012) zeggen allebei hetzelfde, maar dan omgekeerd. Beiden leggen ze de nadruk op het verblijven van een kind of jeugdige voor een lange, stabiele tijd in hetzelfde pleeggezin als beschermende factor. Leve et al. (2012) voegen hier aan toe dat meerder onderzoeken hebben aangetoond dat veranderingen van plaatsing negatieve gevolgen hebben voor de psychologische ontwikkeling van het kind.

Volgens Leve et al. (2012) is het voor de pleegouders van belang dat zij een positieve, veilige hechtingsrelatie aangaan met de pleegkinderen tijdens de vroege kinderjaren. Het onderzoek heeft aangetoond dat als de pleegouders zich hiervoor inzetten, de kinderen zelf ook positieve en veilige relaties kunnen ontwikkelen. Daarnaast zorgt dit voor een gezonde emotie- en gedragsregulatie van de kinderen. Atter-Schwartz (2014) voegt hier aan toe dat juist het plaatsen van een kind in een situatie die zoveel mogelijk op een normale

gezinssetting lijkt, het vormen en behouden van sterke banden vergroot. Wanneer de adolescenten zich vertrouwelijk voelen met hun pleegouders, durven zij sneller hulp te zoeken of aan te geven dat ze slachtoffer zijn (geweest) van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit dient als een beschermende factor, gezien het de kans op nieuw slachtofferschap verkleint (Atter-Schwartz, 2014). Ook Leon et al. (2008) tonen aan dat positieve opvoedingsvaardigheden en een goede band met de pleegouder, een voorspeller zijn van een afname van negatief affect. In het onderzoek wordt bedoeld dat dit leidt tot een afname van seksuele gedachten. Deze positieve vaardigheden en relatie verbeteren psychiatrische symptomen, bij jongeren die seksuele gedragsproblemen laten zien. Dit komt bijvoorbeeld door een verleden met seksueel grensoverschrijdend gedrag (Leon et al., 2008). Ten slotte, noemt Atter-Schwartz (2014) dat kinderen die zich in een situatie bevinden die meer lijkt op een 'normale' gezinssetting, hier meer sprake is van toezicht op het worden van een slachtoffer van een van de leeftijdsgenoten.

Beschermende factoren in de residentiële jeugdhulp

Het is van belang voor de kinderen in de residentiële jeugdhulp dat het beleid gericht is op het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag of andere vormen van mishandeling. Dit beleid moet als uitgangspunten hebben om de risicofactoren te verminderen, zoals problemen in de instelling met leeftijdsgenoten, niet gehoord en geloofd worden en het opdoen van meer traumatische ervaringen (Carr et al., 2019). Het is daarbij ook van belang dat kinderen ook meekrijgen dat het beleid hier op gefocust is. Verder geldt dat het beleid duidelijk, eerlijk en consistent moet worden gehandhaafd (Atter-Schwartz, 2014). In het onderzoek van Atter-Schwartz (2014) kwam naar voren dat hoe duidelijker en consistent er dit beleid werd uitgevoerd, hoe lager de kans was op seksueel grensoverschrijdend gedrag door leeftijdsgenoten. Daarnaast heeft het professionele personeel beter kunnen in het oppikken van signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en kunnen hier beter mee

omgaan (Moore et al., 2018). Dit professionele karakter van de residentiële jeugdhulp dient als beschermende factor.

Het gevoel van veiligheid en het veilig zijn voor een kind of jeugdige in de residentiële jeugdhulp kan gecreëerd worden door het hebben van relaties met vertrouwde volwassenen en positieve leeftijdsgenoten (Moore et al., 2020). Veilig zijn en zich veilig voelen draagt bij als beschermende factor voor het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De relaties die deze kinderen aangaan met hun begeleiders en leeftijdsgenoten, beschermen de kinderen voor het worden van een slachtoffer en staan klaar voor de kinderen wanneer zij hulp nodig hebben. Moore et al. (2017) tonen in hun artikel ook dat veiligheid een belangrijk component is voor kinderen die verblijven in de residentiële jeugdhulp. Dit komt door het grote risico dat deze kwetsbare kinderen vormen voor seksueel grensoverschrijdend gedrag door leeftijdsgenoten. In het onderzoek van Atter-Schwartz (2014) komt naar voren dat bij 40% van de kinderen die meededen aan het onderzoek, aangaven last te hebben gehad van seksueel grensoverschrijdend gedrag van een van de andere bewoners van de residentiële jeugdhulp.

Carr et al. (2019) tonen in hun onderzoek aan dat de ontwikkeling van handige vaardigheden en het hebben van ondersteunende relaties in residentiële jeugdhulp belangrijke beschermende factoren zijn. In het onderzoek van Augsberger en Swenson (2015) gaven veel kinderen aan dat de hoeveelheid tijd die een medewerker stopte in een jeugdige, een belangrijk component is in het vormen van een betrouwbare relatie. Medewerkers die voor langere tijd bij hun zijn, hebben diepere kennis over de kinderen en hun situatie, dit zorgt voor de kans om hun te assisteren in het maken. Aan de andere kant, komt in het onderzoek van Moore et al. (2020) naar voren dat veel jonge vrouwen uit de residentiële zorg relaties aangaan met mannen van buitenaf. Dit zijn vaak mannen met verkeerde bedoelingen, die weten dat dit kwetsbare jongeren zijn. Uit het onderzoek van Moore et al. (2020) blijkt dat

sommige begeleiding bekend is met deze relaties, maar hier geen actie in onderneemt, om de jonge vrouwen te beschermen. Daarnaast durven veel vrouwen niet op de begeleiding af te stappen om te vragen om hulp. In sommige gevallen introduceerde leeftijdsgenoten, andere jonge vrouwen aan oudere mannen, om ze zo in een relatie te brengen. Het is dus van belang dat de jongeren in residentiële jeugdzorg vertrouwelijke relaties aan kunnen gaan met de leiding en zich comfortabel genoeg voelen om met de leiding over hun problemen te kunnen praten, om zo deze op te lossen of in de toekomst te voorkomen (Augsberger & Swenson, 2015). Dus niet hoe de medewerkers in het onderzoek van Moore et al. (2020) zich gedragen ten opzichte van de kwetsbare jeugdigen die daar verblijven. Moore et al. (2018) voegen nog toe dat het belang van een positieve relatie tussen leiding en jeugdige komt, doordat dit de basis vormt voor de ervaringen van de jeugdigen en relaties in de toekomst.

Kinderen en jongeren geven in het onderzoek van Moore et al. (2020) aan dat stabiliteit en voorspelbaarheid een belangrijke factor is in hun leven. Echter, werd er door een deel van de participanten verteld dat zij tussen de twee en twaalf keer al gewisseld zijn van instelling. Dit zorgde ervoor dat het lastig was om positieve relaties aan te gaan, die dus zo van belang zijn voor deze jongeren. Ook Euser et al. (2013) laten in hun onderzoek zien dat veel transities van woonomgeving leidt tot een vergroot risico op het worden van slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag voor de kinderen. Zij noemen als reden de grote wisseling van personeel en leeftijdsgenoten waarmee ze samen wonen, dit zorgt er voor dat het een kwetsbare groep kinderen omvat (Euser et al., 2013).

Ten slotte komt in het onderzoek van Moore et al. (2020) geven de adolescenten aan dat zij het belangrijk vinden dat er in residentiële jeugdinstituten les wordt gegeven op het gebied van seks en seksualiteit. Zo denken zij dat het hen helpt om gezonde relaties aan te gaan in de toekomst, dat ze hun leeftijdsgenoten kunnen helpen en dat ze zich hierdoor dus uiteindelijk zichzelf kunnen beschermen. Daarnaast komt naar voren dat het voor de jongeren

van belang is dat zij de juiste vaardigheden ontwikkelen om juist te reageren in een bepaalde situatie en andere leeftijdsgenoten te kunnen helpen (Moore et al., 2020).

Algemene beschermende factoren

Over het algemeen geldt volgens de studie van Shpiegel (2016) dat mannen en vrouwen gelijk scoren in het tonen van weerstand tegen misbruik. Echter, waren er wel verschillen te zien in de specifieke domeinen. Zo geldt er meer risico voor mannen om betrokken te raken in het criminele circuit. Voor vrouwen geldt dat zij een groter risico hebben op het hebben van een tienerzwangerschap. Echter, kwam in het onderzoek van Leon et al. (2008) wel degelijk een verschil tussen mannen en vrouwen naar voren. Namelijk dat vrouwen een meer kwetsbare groep vormen. Vrouwen zullen volgens dit onderzoek meer piekeren en meer kans hebben op depressie en angst. Hieruit blijkt dus dat geslacht juist wel een voorspeller zou zijn voor het worden van een slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het zijn van een man kan vanuit dit perspectief gezien worden als beschermende factor, echter is dit natuurlijk niet is waar invloed op kan worden uitgeoefend. Verder kwam er nog een interessante bevinding naar voren in het onderzoek van Shpiegel (2016). Namelijk dat niet-blanke jongeren beter scoorden op het tonen van veerkracht dan blanke leeftijdsgenoten, terwijl deze jongeren vaak worden gezien als een kwetsbare doelgroep.

Murray et al. (2014) tonen in hun onderzoek aan dat diverse factoren van invloed zijn op wel of niet bespreken van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen factoren die gelden voor meisjes en jongens. Voor meisjes geldt dat zij het sneller bespreekbaar zullen maken, als de dader een bekende is voor het slachtoffer, er sprake is van eenmalig misbruik in plaats van vaker en als hun ouders/verzorgers niet zorgzaam zijn. Dit laatste geeft aan dat het voor pleegouders of leiding in de residentiële jeugdhulp van belang is dat zij wel zorgzaam en vertrouwelijk zijn voor de kinderen. Jongens zullen minder

snel bespreken dat zij slachtoffer zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag wanneer zij hun ouders beschouwen als overbezorgd of niet zorgzaam.

Relevante beschermende factoren voor gezinshuizen

In voorgaande paragrafen zijn verscheidene beschermende factoren genoemd om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Daarbij gold dat een deel van de factoren van toepassing zijn op pleeggezinnen en een deel op de residentiële jeugdhulp. In dit hoofdstuk zal beschreven worden welke factoren relevant worden geacht voor gezinshuizen en welke niet, op basis van tabel 1.

Shpiegel (2016) en Leve et al. (2012) tonen in hun onderzoeken aan dat het van belang is voor een kind om voor langere tijd in hetzelfde pleeggezin te blijven wonen. Het kind loopt anders het risico om een ongeremde vriendelijkheid richting willekeurige vreemden te tonen. Dit is een risico voor het worden van slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Shpiegel, 2016; Leve et al., 2012). Het verblijven in hetzelfde gezin wordt voor gezinshuizen ook als relevant gezien, omdat het ook hier voor een kind goed is om stabiliteit op te bouwen. Ook Euser et al. (2013) noemt dat voorspelbaarheid en stabiliteit belangrijk is, dit kan gecreëerd worden doordat kinderen weinig tot niet worden overgeplaatst naar een ander gezinshuis (Euser et al., 2013)

Uit diverse onderzoeken is gebleken dat het voor een kind van belang is om een veilige, vertrouwde band op te bouwen met hun pleegouders of de leiding van groepen in de residentiële jeugdhulp (Leve et al., 2012; Atter-Schwartz, 2014; Leon et al., 2008; Moore et al., 2020; Moore et al., 2017; Moore et al., 2018; Carr et al. 2019; Augsberger & Swenson, 2015). Dit laat zien dat het erg belangrijk is voor een kind om een vertrouwde relatie te hebben met een volwassene, daarom wordt dit ook in gezinshuizen gezien als een relevante beschermende factor. In het onderzoek van Atter-Schwartz (2014) wordt hier aan toegevoegd

dat het voor een kind wenselijk is om op te groeien in een situatie die zo veel mogelijk lijkt op een 'normale' gezinssetting. Er is in deze gezinssetting ook meer sprake van toezicht, de kans op seksueel grensoverschrijdend gedrag verkleind (Atter-Schwartz, 2014). Deze gezinssetting is natuurlijk ook terug te zien in de manier waarop gezinshuizen zijn opgebouwd, wat hiervan de relevantie voor gezinshuizen ook aantoont. Leon et al. (2008) noemen dat de opvoedingsvaardigheden die hiermee hand in hand gaan een grote rol spelen voor een gezonde psychische ontwikkeling. Moore et al. (2020) laten in hun onderzoek zien dat kinderen zich veilig voelen wanneer ze een goede band hebben opgebouwd met de begeleiding. Wanneer kinderen zich veilig en beschermd voelen, wordt de kans op seksueel grensoverschrijdend gedrag verkleind (Moore et al., 2017). Dit geldt ook voor kinderen die verblijven in gezinshuizen, ook hier dient een kind zich veilig en beschermd te voelen. Het is voor het opbouwen van een veilige, vertrouwde en sterke band van belang dat de gezinshuisouder hier moeite en tijd in investeert, aldus Carr et al. (2019) en Augsberger en Swenson (2015). Moore et al. (2017) voegt hieraan toe dat de relaties met leeftijdsgenoten of andere kinderen beschermend en ondersteunend kan werken. In gezinshuisouders verblijven meerdere kinderen en de kinderen van de gezinshuisouders.

Atter-Schwartz (2014) toont in het onderzoek aan dat er sprake moet zijn van een consistent, duidelijk en transparant beleid. Ook is het volgens Carr et al. (2019) zo dat het beleid gericht moet zijn op het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit is ook van toepassing op het beleid of de opvoedingsidealen die gelden in gezinshuizen. Gezinshuisouders zijn professionals en volgens Moore et al. (2018) is deze professionaliteit een beschermende factor. Gezinshuisouders moeten snel signalen van seksueel geweld kunnen erkennen en hierna kunnen handelen (Moore et al., 2018).

Daarnaast wordt uit het onderzoek van Moore et al. (2020) duidelijk dat er door adolescenten wordt aangegeven dat zij graag les krijgen op het gebied van seksualiteit. In een

gezinshuis zal waarschijnlijk geen les gegeven worden op dit gebied, maar het is wel belangrijk dat onderwerpen op deze gebieden bespreekbaar worden gemaakt. Het is namelijk voor deze kinderen van belang dat zij gezonde (romantische) relaties aangaan en goed hun grenzen kunnen aangeven (Moore et al., 2020).

In het algemeen hebben vrouwen een groter risico om slachtoffer te worden seksueel grensoverschrijdend gedrag (Leon et al., 2008). Echter, komt in het onderzoek van Shpiegel (2016) naar voren dat er geen onderscheid te maken is tussen mannen en vrouwen. Voor gezinshuizen zal dit ook gelden, maar dit is een factor waar geen invloed op kan worden uitgeoefend, wat het minder relevant maakt voor het beleid in gezinshuizen. Daarnaast tonen Murray et al. (2014) in hun onderzoek aan dat voor meisjes geldt dat zij sneller zullen spreken over het ervaren van seksueel grensoverschrijdend gedrag wanneer de dader een bekende is en het misbruik heeft plaatsgevonden. Voor jongens geldt dat zij minder snel zullen spreken over hun slachtofferrol (Murray et al., 2014). Ook hier hebben gezinshuisouders geen invloed op, wel kunnen zij het onderwerp bespreekbaar maken, zoals genoemd in de vorige alinea (Moore et al., 2020). Als laatste toont het onderzoek van Shpiegel (2016) aan dat niet-blanke jongeren een iets kleiner risico vormen dan blanke jongeren, maar hiervoor geldt hetzelfde als de factor geslacht.

In tabel 5 is een overzichtelijke weergave van de beschermende factoren in gezinshuizen opgesteld. Deze tabel is gebaseerd op tabel 1, maar dan aangevuld met resultaten uit huidige literatuurreview.

Tabel 5

Beschermende factoren die van toepassing zijn in gezinshuizen

Persoonlijke betrokkenheid	Professionele achtergrond	Gezinssetting	Structuur	Plaatsing
Veilige, hechte band kind-ouder	Consistent, duidelijk en transparant beleid	Opgroeien in ‘normale’ gezinssetting	Kleinschalig, maximaal 6 kinderen	Duurzame plaatsing
Seksualiteit bespreekbaar maken	Juiste opvoedingsvaardigheden hanteren	Contact met andere kinderen	Veel individuele aandacht	
Onderdeel van een multidisciplinair team				

Discussie

Conclusie

De onderzoeksvraag die door middel van het uitgevoerde onderzoek beantwoord dient te worden is, *Wat zijn de beschermende factoren binnen pleegzorg en residentiële leefgroepen ten aanzien van het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag die eveneens van toepassing kunnen zijn in gezinshuizen?* Voor het beantwoorden van deze onderzoeksvraag, is er in de resultatensectie uitgebreid beschreven over de deelvragen.

Diverse beschermende factoren voor het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag komen naar voren in het onderzoek wanneer het gaat om kinderen en jongeren die verblijven in gezinshuizen. Deze lijst is gebaseerd op beschermende factoren in de pleegzorg en residentiële leefgroepen, beschreven in de resultaten. Allereerst wordt gesteld dat pleegjongeren veel belang hebben bij het hebben van een sterke, stabiele en vertrouwelijke relatie met hun gezinshuisouders. Hierdoor voelen zij zich veilig, beschermend, gesteund en

zij zien deze volwassene als rolmodel voor ‘normale’ ervaringen. Verder zorgt het familiale karakter van een gezinshuis voor een omgeving waarin veel toezicht is en sneller de hierboven genoemde banden gesmeed kunnen worden. Ook de professionele achtergrond van de gezinshuisouder kan gezien worden als een beschermende factor. Zo weten zij hoe om te gaan met incidenten en pikken zij sneller signalen op van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het beleid dat gevoerd wordt in het gezinshuis, dient consistent en transparant gehandhaafd te worden. Als laatste is stabiliteit en consistentie belangrijk voor de jeugdigen. De voorkeur gaat uit naar het verblijven van een jeugdige in één vast gezinshuis.

Al het bovengenoemde kan gezien worden als beschermende factoren ter voorkoming van seksueel grensoverschrijdend gedrag in gezinshuizen en hiermee is de onderzoeksvraag dan ook beantwoord, dit is overzichtelijk terug te zien in tabel 5.

Interpretatie resultaten

Gezinshuizen hebben een bijzonder karakter, doordat een professionele achtergrond gecombineerd wordt met de gezinssetting waarin deze zich bevind. Hierdoor is het aannemelijk dat beschermende factoren die verband houden met deze thema's ook van toepassing zijn op gezinshuizen. Echter, deze twee thema's kunnen ook leiden tot een tweestrijd voor gezinshuisouders (Schep & Bent, 2020). Aan de ene kant wordt er van gezinshuisouders verwacht dat ze een professionele houding aannemen (de Baat en Berg-le Clerq, 2013), aangezien ze opgeleid zijn tot getrainde hulpverleners. Het is belangrijk dat ze werken volgens professionele richtlijnen en samenwerken met andere professionals in de zorg voor kinderen (de Vries & Gardeniers, 2013). Dit vereist een zekere mate van afstand en objectiviteit van de gezinshuisouders. Aan de andere kant wordt van gezinshuisouders gevraagd dat zij constant bij de kinderen aanwezig zijn en hun privéleven open stellen. Ook om op die manier een hechte band te kunnen opbouwen met de kinderen. Ze stellen hun huis open voor deze kinderen, en creëren op die manier een warme en gezinsachtige omgeving. Dit

zorgt er voor dat gezinshuisouders niet alleen professionele hulpverleners zijn, maar ook emotioneel betrokken zijn bij de kinderen en een hechte, stabiele relatie met hun opbouwen als vervanging van het biologische gezin (van Eijk & Langkamp, 2013).

Deze tweestrijd kan soms spanning creëren voor gezinshuisouders. Het is van belang dat ze een evenwicht vinden tussen het hebben van een professionele houding, maar wel in combinatie met het creëren van een veilige en vertrouwde gezinsomgeving. Aan de ene kant betekent dat professionele grenzen stellen, en aan de andere kant om ook hun eigen (privé)leven te delen met de kinderen. Dit is een uitdaging voor de gezinshuisouders, maar hierop is het karakter van een gezinshuis ook opgebouwd. Op deze manier ervaren kinderen de professionele hulp die zij nodig hebben, met hun complexe problemen, maar ervaren zij tevens ook hoe het is om onderdeel te zijn van een liefdevol en ondersteunend gezin.

Uit huidig onderzoek zijn diverse beschermende factoren ten aanzien van gezinshuizen naar voren gekomen. Wanneer bovenstaande tweestrijd niet in evenwicht is, zal dit zorgen voor een tekortkoming in een van deze beschermende factoren, wat dan weer risico's met zich mee brengt. Als een gezinshuisouder te veel de nadruk legt op de professionele houding, en nauwelijks op het opbouwen van een hechte relatie met het kind, kan dit leiden tot onveilige hechting (van der Steege, 2013). Wanneer het evenwicht de andere kant op uit balans is, heeft dit als gevolg dat het kind niet de juiste professionele ondersteuning ervaart voor zijn of haar complexe problematiek. Dit kan deze problematiek in stand houden of verergeren (van der Steege, 2013). Daarnaast is het voor een kind van belang om een duurzame plaatsing te hebben. Wanneer door het onderpresteren van de gezinshuisouders, het niet lukt om langdurig op dezelfde plek te blijven, zorgt dit voor veel discontinuïteit in het leven deze kinderen (van der Steege, 2013). Dit zorgt voor een slechte hechtingsrelatie, verergerende problematiek en mindere goede ontwikkelingsuitkomsten (van der Steege, 2013).

In het begin van het onderzoek is een kader geschetst, waarin is aangetoond dat er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het pleegzorgsysteem en de residentiële jeugdhulp. Ook zijn de gevolgen hiervan beschreven in het theoretisch kader, wat de noodzaak van beschermende factoren nog meer aanduidt. De uitkomst van dit onderzoek past hier binnen, doordat het een eerste stap van een oplossing laat zien, om de genoemde gevolgen tegen te kunnen gaan. Echter, er dient nog veel vervolgonderzoek gedaan te worden voordat er iets met deze uitkomsten gedaan kan worden, vanwege de beperkingen die in de volgende alinea worden genoemd.

Beperkingen van het onderzoek

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van literatuur uit diverse landen over hoe het daar gaat in het pleegzorgsysteem en in de residentiële jeugdhulp. Dit terwijl het concept van gezinshuizen, waar dit onderzoek over gaat, Nederlands is. In de gebruikte onderzoeken werden soms jeugdigen geïnterviewd over hun ervaringen in de residentiële jeugdhulp. Dit gaat dan om specifieke gevallen en jeugdigen die in bepaalde instellingen hebben gewoond. Het kan hierdoor komen dat het in deze specifieke instellingen mis ging, terwijl dit niet overal zo hoeft te zijn. Ditzelfde geldt voor de literatuur over pleeggezinnen. Dit is van invloed op de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. Het gevolg hiervan is dat er gegeneraliseerd is naar de Nederlandse gezinshuizen, terwijl dit niet mogelijk is op basis van deze literatuur. In vervolgonderzoek kan dit voorkomen worden door een vooronderzoek te doen om te kijken in welke landen het systeem het meest vergelijkbaar is met die van de Nederlandse gezinshuizen, om vervolgens enkel bronnen uit deze landen en Nederland te gebruiken. Daarnaast is het belangrijk om in acht te nemen dat de onderzoeker haar eigen visie heeft gebruikt om een lijst met beschermende factoren voor het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in gezinshuizen op te stellen. Het gevolg hiervan is dat het onderzoek minder betrouwbaar is, omdat de onderzoeker zijn eigen visie uitoefent op het

beoordelen van de relevantie van de factoren. De *researcher bias* kan worden beperkt door gebruik te maken van een tweede beoordelaar, die ook zijn of haar visie geeft over welke kenmerken relevant zijn op gezinshuizen.

Implicaties

Door dit onderzoek is er in kaart gebracht welke factoren beschermend zijn voor kinderen en jeugdigen die verblijven in gezinshuizen, om zo seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Het gevolg hiervan is dat de beleidmakers van gezinshuizen kunnen kijken of zij in hun beleid deze beschermende factoren hebben opgenomen en anders dienen zij deze op te nemen. Bijvoorbeeld dat ze er aan gaan werken dat kinderen niet te vaak en liever niet worden overgeplaatst van gezin naar gezin, zodat zij een band kunnen opbouwen met hun gezinshuisouders. Verder zal er gekeken moeten worden hoe zij er voor kunnen zorgen dat andere beschermende factoren worden geïmplementeerd, aangezien een aantal wat abstract zijn, zoals het opbouwen van een hechte, vertrouwelijke band tussen kind en ouder. Hierbij zal gekeken moeten worden hoe dit een standaard wordt in een gezinshuis. Wanneer dit niet gebeurt, blijft de situatie hetzelfde en blijft het risico bestaan dat kinderen en jeugdigen (weer) slachtoffer worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Vervolgonderzoek

Vervolgonderzoek zou kunnen kijken naar een interventie of implementatieplan van de beschermende factoren voor het beleid van gezinshuizen. Hierbij zal eerst nog meer vooronderzoek gedaan moeten worden, naar hoe de status op dit moment precies is in gezinshuizen in Nederland. Welke beschermende factoren er al wel zichtbaar zijn en welke nog ontbreken. Dit zou gedaan kunnen worden door middel van enquêtes met de kinderen en jeugdigen of er kunnen eventueel interviews afgenomen worden. De belangrijkste vervolgstap die nu kan worden gedaan na aanleiding van dit huidige onderzoek, is om in kaart te brengen

hoe de status is in gezinshuizen op dit moment. Onderzoeksvragen die kunnen worden verkend zijn de volgende: *Hoe steekt het actuele beleid van gezinshuizen in Nederland in elkaar te voorkoming van seksueel grensoverschrijdend gedrag?* of *Hoe kunnen beschermende factoren worden geïmplementeerd in het beleid van gezinshuizen in Nederland ter voorkoming van seksueel grensoverschrijdend gedrag?*

Literatuurlijst

- Ainsworth, F. & Fulcher, L. C. (2006). Chapter 7. *Creating and Sustaining a Culture of Group Care*. *Child & Youth Services*, 28:1-2, 151-176, DOI: 10.1300/J024v28n01_01
- Attar-Schwartz, S. (2014). *Experiences of sexual victimization by peers among adolescents in residential care settings*. *Social Service Review*, 88(4), 594–629. doi:10.1086/679194
- Augsberger, A., & Swenson, E. (2015). “*My worker was there when it really mattered*”: *Foster care youths’ perceptions and experiences of their relationships with child welfare workers*. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 96(4), 234–240. doi:10.1606/1044-3894.2015.96.34
- Banyard, V. L., Williams, L. M., & Siegel, J. A. (2003). *The Impact of Complex Trauma and Depression on Parenting: An Exploration of Mediating Risk and Protective Factors*. *Child Maltreatment*, 8(4), 334–349. <https://doi.org/10.1177/1077559503257106>
- Bekken, F.F., Willemse, R. en van der Helm, G.H.P. (2016). *Het leefklimaat in Gezinshuizen*. Hogeschool Leiden.
- Carr, A., Nearchou, F., Duff, H., Ní Mhaoileoin, D., Cullen, K., O’Dowd, A., & Battigelli, L. (2019). *Survivors of institutional abuse in long-term child care in Scotland*. *Child*

Abuse & Neglect, 93, 38–54. <https://doi-org.proxy>

-ub.rug.nl/10.1016/j.chiabu.2019.04.018

De Baat, M. en Berg-le Clercq, T. (2013). *Wat werkt in gezinshuizen?* Nederlands Jeugdinstituut.

De Baat, M., ter Meulen, G., Spoelstra, J. & Vinke, A. (2014). *Matching van langdurige uithuisgeplaatste kinderen aan een alternatief gezin.* ADOC, Nederlands Jeugdinstituut en Gezinspiratieplein.

Dekker, J. J. H., Ruppert, C., Bijleveld, C., Bruning Mariëlle, Hendriks, J., Mooren, T. M., Van, N. C. H. C. J., Slot, W., & de, W. M. (2019). *Onvoldoende beschermd. geweld in de nederlandse jeugdzorg van 1945 tot heden.* Den Haag: Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg.

Denby, R. W., Testa, M. F., Alford, K. A., Cross, C. L., & Brinson, J. A. (2017). *Protective Factors as Mediators and Moderators of Risk Effects on Perceptions of Child Well Being in Kinship Care.* Child Welfare, 95(4), 111–136.

De Vries, A., & Gardeniers, M. (2013). *Wat hebben gezinshuizen in huis?* Jeugdbeleid, 7(1), 5–12. <https://doi.org/10.1007/s12451-013-0002-6>

De Wilde, L. (2020). “je denkt altijd dat het jou niet zal overkomen...” : het belang van biologische ouders in pleegzorg. *Pedagogiek*, 40(2), 175–190.

<https://doi.org/10.5117/PED2020.2.002.DEWI>

Euser, S., Alink, L. R., Tharner, A., van IJzendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. J.

(2013). *The prevalence of child sexual abuse in out-of-home care: A comparison between abuse in residential and in foster care*. *Child Maltreatment*, 18(4), 221–231.

doi:10.1177/1077559513489848

Exalto, J., Bekkema, N., Ruyter, D. D., Wingerden, M. R., Schipper, J. C. D., Oosterman, M., & Schuengel, C. (2019). *Sectorrapport geweld in de residentiële jeugdzorg (1945 heden)*. Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg.

Grietens, H., Van Oijen, S., & Ter Huizen, M. (2012). *Ingrijpende levensgebeurtenissen en traumasymptomen bij pleegkinderen: Een verkennend onderzoek in Noord Nederland*. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 51(1), 16 - 27.

Grietens, H., Zevulun Daniëlle, Piersma, T., & ten, B. M. (2019). *Media-analyse van incidenten van geweld in de pleegzorg in de periode 1945 - heden: bronstudie 3 bij het sectorrapport 'geweld in de pleegzorg 1945 - heden'*. Rijksuniversiteit Groningen.

Retrieved 2023, from INSERT-MISSING-URL.

Gypen, L., Vanderfaeillie, J., De Maeyer, S., Belenger, L., & Van Holen, F. (2017). *Outcomes of children who grew up in foster care: systematic-review*. *Children and Youth Services Review*, 76, 74–83. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.02.035>

Harden, A., & Thomas, J. (2008). Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews. *Bmc Medical Research Methodology*, 8(1), 1–10.

<https://doi.org/10.1186/1471-2288-8-45>

James, S., Wilczek, L., Kilian, J., Timonen-Kallio, E., Bravo, A., del Valle, J. F., Formenti,

- L., Petrauskiene, A., Pivoriene, J., & Rigamonti, A. (2022). A comparative analysis of residential care: a five-country multiple case-design study. *Child & Youth Care Forum*, 51(6), 1031–1062.
- Leipoldt, J. D. (2018). *Het sociale klimaat in de residentiële jeugdzorg: Een systematische review naar voorspellers en behandeluitkomsten*. Poster session presented at Jeugd in Onderzoek 2018, Amsterdam, Netherlands.
- Leon, S. C., Ragsdale, B., Miller, S. A., & Spacarelli, S. (2008). *Trauma Resilience among Youth in Substitute Care Demonstrating Sexual Behavior Problems*. *Child Abuse & Neglect: The International Journal*, 32(1), 67–81.
- Leve, L. D., Harold, G. T., Chamberlain, P., Landsverk, J. A., Fisher, P. A., & Vostanis, P. (2012). *Practitioner Review: Children in Foster Care--Vulnerabilities and Evidence Based Interventions that Promote Resilience Processes*. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 53(12), 1197–1211.
- Lünnemann, K., Kwakernaak, M., Compagner, M. en Voorwinden, M. (2021). *Geweldsmeldingen en calamiteiten in de jeugdzorg*. Instituut Verwey Jonker.
- Mapp, S. C. (2006). *The effects of sexual abuse as a child on the risk of mothers physically abusing their children: a path analysis using systems theory*. *Child Abuse & Neglect*, 30(11), 1293–1310. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2006.05.006>
- Ministerie van Volksgezondheid (2022). *Verblijf in jeugdinstelling*.

<https://www.regelhulp.nl/onderwerpen/uit-huis/verblijf-in-een-jeugdinstelling#:~:text=Open%20groep%3A%20uw%20kind%20kan,terrein%20van%20de%20instelling%20af>.

Moore, T., McArthur, M., Death, J., Tilbury, C., & Roche, S. (2017). *Young people's views on safety and preventing abuse and harm in residential care: "It's got to be better than home"*. *Children and Youth Services Review*, 81, 212–219.

Moore, T., McArthur, M., Death, J., Tilbury, C., & Roche, S. (2018). *Sticking with us through it all: The importance of trustworthy relationships for children and young people in residential care*. *Children and Youth Services Review*, 84, 68–75.

Moore, T., McArthur, M., & Death, J. (2020). *Brutal bullies and protective peers: How young people help or hinder each other's safety in residential care*. *Residential Treatment for Children & Youth*, 37(2), 108–135.

<https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1080/0886571X.2019.1682487>

Mortel, van de, M. & Valenkamp, M. (2011). *Samen werken aan perspectief*. Bohn Stafleu van Loghum, Houten DOI 10.1007/978-90-3138578-2_1

Murray, L. K., Nguyen, A., & Cohen, J. A. (2014). *Child sexual abuse*. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 23(2), 321–337. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1016/j.chc.2014.01.003>

Nederlands Jeugdinstituut. (2022). *Residentiële jeugdhulp*.

<https://www.nji.nl/residentiele-jeugdhulp>

Nederlands Jeugdinstituut. (2022). *Wat is pleegzorg?*. <https://www.nji.nl/pleegzorg/definitie>

Nederlands Jeugdinstituut. (2022). *Wat is een gezinshuis?*

<https://www.nji.nl/gezinshuizen/wat-is-een-gezinshuis>

NU.nl. (2022). *Tientallen meldingen van lichamelijk en geestelijk misbruik in Gelders jeugdorp*. NU.nl.

<https://www.nu.nl/binnenland/6228279/tientallen-meldingenvanlichamelijk-en-geestelijk-misbruik-in-gelders-jeugdorp.html>

NOS.nl. (2017). *Misbruik in het pleeggezin: 'Ze sloeg met het hele huis door'*. NOS.nl.

<https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2203935-misbruik-in-het-pleeggezin-ze-sloeg-me-het-hele-huis-door>

Pleegzorg Nederland. (2022). *Factsheet pleegzorg 2021*. Pleegzorg Nederland.

Putte van de, E. M. et al. (Red.), *Medisch handboek kindermishandeling*.

DOI 10.1007/978-90-313-9185-1_10, 2013 Bohn Stafleu van Loghum, onderdeel van Springer Media BV

Raad van Kinderbescherming (z.d.). *Gesloten jeugdhulp*.

<https://www.kinderbescherming.nl/themas/gesloten-jeugdhulp>

Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming (2017). *Residentiële jeugdhulp*.

<https://richtlijnenjeugdhulp.nl/residentiele-jeugdhulp/inleiding/>

Schep, E., & Bent, D. (2020). *De ingewikkelde relatie tussen gezinshuis en ouders: zo*

stemmen beide partijen op elkaar af. *Kind & Adolescent Praktijk*, 19(4), 22–28.

<https://doi.org/10.1007/s12454-020-0621-9>

Shpiegel, S. (2016). *Resilience among older adolescents in foster care: The impact of risk and protective factors*. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 14(1), 6–22.

<https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1007/s11469-015-9573-y>

Steenbakkers, A. T. (2018). *'Wat ik echt nodig had, was een stem': de psychosociale behoeften van jongeren die in pleeggezinnen wonen en de impact van traumatische gebeurtenissen (dissertation)*. Rijksuniversiteit Groningen.

Timmerman, G., & Rijksuniversiteit Groningen. Faculteit der Gedrags- en

Maatschappijwetenschappen. (2012). *Aard en omvang van seksueel misbruik in de residentiële jeugdzorg en reacties op signalen van dit misbruik (1945-2008)*.

Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen.

Unicef. (2019). *Verdrag inzake de Rechten van het Kind*.

<https://www.unicef.nl/files/Unicefkinderrechtenverdrag-2019.pdf>

Van Der Steege, M. (2013). *Langdurig opgroeien van uithuisgeplaatste kinderen : een onderbelicht thema in de transitie van de jeugdzorg*. *Jeugdbeleid*, 7(1), 23–28.

<https://doi.org/10.1007/s12451-013-0005-3>

Van Eijk, H., & Langkamp, M. (2013). *Gezinshuizen: jeugdhulpverlening van de toekomst : waardesturing als motor van het concept gezinshuizen*. *Jeugdbeleid*, 7(1), 13–16.

<https://doi.org/10.1007/s12451-013-0003-5>

Zandberg, T.J. en Strijker J. (1998). *Pleegzorg*. Hb. Kind.&Adoles. - Boekblok pp 598–606

<https://bmcmedresmethodol.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2288-8-45>